

Onderwijs

Henk Byls en Tim Surma
zijn verbonden aan het
Expertisecentrum voor
Onderwijs en Leren aan de
hogeschool Thomas More.

In elke crisis schuilt een opportuniteit. Dat geldt ook voor ons onderwijs. Het is de beste les die we kunnen trekken uit alweer een jaar met weinig opbeurend onderwijsnieuws.

Ter herinnering: in de lente van 2023 werden we geconfronteerd met de weinig bemoedigende PIRLS-scores van onze 10-jarige lezers. Een paar weken geleden volgden de PISA-resultaten als een zuur sinterklaasgeschenk. Toegegeven, peilingsinstrumenten zijn niet zaligmakend, maar de neerwaartse trend die ze sinds 2006 tonen moet ons toch verontrusten.

En toch willen we niet in doemdenken vervallen. Niemand kan ontkennen dat de onderwijscrisis het debat op een constructieve manier voedt, vaak met concrete oplossingen. In 2023 zag bijvoorbeeld het kenniscentrum Leerpunt het levenslicht, wat voor leerkrachten perspectief biedt op een ontsluiting van valide onderzoek voor de klaspraktijk. Vorige week verscheen een lijvige reflectie op het lerarenberoep van de Commissie van Wijzen. En laat ons hierbij zeker ook het rapport van de Commissie-Brinkman rekenen, ook al verscheen dat al eind 2021.

Met Dirk Van Damme (*'Terzake', 19/12*) noemen we ons dan ook graag 'pedagogisch optimist'. Dat is niet alleen ingegeven door een stijgend maatschappelijk bewustzijn dat het met het onderwijs beter moet. We stellen ook vast dat de consensus groeit via welke weg dat moet.

Kennis, of zeker de rehabilitatie ervan, speelt daarin een sleutelrol. Positief is dat de stakeholders in onderwijs elkaar daarover steeds gemakkelijker vinden. Waarschijnlijk moeten we dat zien als een reactie op een onderwijspolitiek die de voorbije decennia vooral de klemtoon legde op competenties of skills. Kennis geraakte daarbij misschien wel onbedoeld ondergeschoven. De redenering luidde dat in het nieuwe Google-tijdperk basiskennis niet paraat moest zijn, maar evengoed met de juiste skills kon worden opgezocht.

Tot welke resultaten zo'n goedbedoelde *mindshift* kan leiden, zien we bijvoorbeeld in Schotland. In 2010-2011 werd daar het Curriculum for Excellence uitgerold. Vandaag zien we de uitkomst en die is desastreus. Ten opzichte van 2012, het referentiejaar, tellen Schotse 15-jarigen maar liefst zestien maanden leerachterstand voor wiskunde, achttien voor wetenschappen en acht voor leesvaardigheid. Een spijtige vaststelling, zeker omdat het Schotse onderwijs in het VK lange tijd als voorbeeld gold. In vergelijking met Engeland behaalde het niet alleen goede resultaten, het was ook effectief in de strijd tegen sociale ongelijkheid. Engeland opteerde voor een andere koers en houdt vandaag beter stand.

Twée nieuwwjaarswensen voor ons onderwijs

Aanbevelingen in Schotse richting zal je in de recente Vlaamse onderwijsrapporten niet aantreffen. De rode draad erin is veeleer dat onderwijs terug naar de essentie moet: lesgeven. Twee belangrijke componenten daarvan zijn het wat en het hoe. Deze aspecten willen we in dit nieuwe jaar voor het voetlicht brengen. Waarom? Wel, het zijn ons inziens twee noodzakelijke sleutels om de kwaliteit van ons onderwijs op een efficiënte en effectieve manier te verbeteren.

EEN KENNISRIJK CURRICULUM
Het wat van onderwijs vormt doorgaans de kern van wat wordt aangeduid als het curriculum. Feitelijk is dit het antwoord op de vraag *wat* we onze leerlingen willen bijbrengen. Wat betreft de invulling van dat curriculum liggen hier in de nabije toe-

komst grote kansen. Er is namelijk een hervorming van het curriculum basisonderwijs op til. Het is dé kans om duidelijk te bepalen welke basis we aan onze kinderen willen meegeven.

Aan welke criteria moet zo'n curriculum voldoen? Wel, de herwaarding van de rol van kennis moet erin helder zichtbaar zijn. In die zin pleiten we klaar en duidelijk voor een

Het ontwikkelen van vaardigheden kan niet zonder kennis en die moet stapsgewijs worden opgebouwd

kennisrijk curriculum. Dat omvat geen terugkeer naar het klakkeloos van buiten leren van losse feitenkennis. Wel vertrekt het van de idee dat het ontwikkelen van vaardigheden niet zonder kennis kan en dat die kennis doordacht en stapsgewijs (sequentieel) moet worden opgebouwd. In een dergelijk opzet past dus niet om het even welke kennis.

Een kennisrijk curriculum heeft in de eerste plaats een heldere en coherente opbouw. In wat de kinderen doorheen de leerjaren moeten leren, zit er met andere woorden een logische lijn. Vandaag is het in sommige vakken vaak tevergeefs zoeken naar een dergelijke coherentie.

Neem wereldoriëntatie, een bundeling van zaakvakken als aardrijkskunde, geschiedenis, weten-

schappen en techniek. Vaak leidt dit tot lessen en losstaande thema's die een samenraapsel zijn van inhouden die veeleer doelloos en toevallig worden gekozen. Nieuwe kennis bouwt zo onvoldoende verder op eerder verworven kennis. Om de wiskundige Henri Poincaré te parafraseren: de aangeleerde feitjes zijn misschien een hoopje stenen, maar een hoopje stenen maakt nog geen huis.

Precies hiervoor waarschuwde een expert als Hayes Jacobs al in 1989. Te veel verschillende onderwerpen willen behandelen waarin geen lijn zit, leidt tot een potpourri-curriculum. Precies op dat punt zijn we vandaag aanbeland.

Een kennisrijk curriculum is ook niet bang om het hele basisonderwijs in ogenschouw te nemen. Kinderen onderschatten we beter niet. Ook de kleuterklas kunnen we - zonder verlies aan verwondering en plezier - anders denken en vormgeven. Dat kan bijvoorbeeld door al vroeg thema's aan te bieden met een rijke woordenschat.

Weten werkt en geeft plezier. In Nederland en het Verenigd Koninkrijk waren we zelf getuige van zulke programma's. In een historisch

Byls en Surma:
'Er is een
stijgend maat-
schappelijk
bewustzijn
dat het met het
onderwijs
beter moet.

© WOUTER
VAN VOOREN

thema als ridders en kastelen, opgebouwd uit zorgvuldig geselecteerde en correcte inhoud, gingen kleuters creatief aan de slag met begrippen als page, nar of schildknaap. De thema's in de late jaren bouwen hierop verder. Succes leidt er tot motivatie en later, leesplezier. Het curriculum zorgt op die manier voor een rijke kennisbasis die de noodzakelijke brandstof is voor het verwerven van meer complexe vaardigheden waaronder begrijpend lezen, probleemoplossing, creatief en kritisch denken.

VOORKENNIS

Tot slot moet een goed curriculum ook een kerncurriculum durven te zijn. Dat betekent dat de basis ervan voor een substantieel deel hetzelfde is voor elke leerling. Hier ligt de echte inclusieve en emanciperende kracht van onderwijs. Waar het leren van alle leerlingen centraal staat, kunnen ook zij die opgroeien in een minder schoolsterke omgeving sterker worden.

We weten dat de belangrijkste factor die het leren beïnvloedt de voorkennis is of wat een leerling al weet over een bepaald onderwerp.

Leerlingen die opgroeien in een schoolsterke omgeving hebben die voorkennis vaak al buiten de school verworven. Daarnaast bestaat er een grote groep kinderen die voor het verwerven van kennis alleen maar de school heeft. Het zijn deze leerlingen die het meest gebaat zijn met een kennisrijk curriculum.

Natuurlijk, een dergelijk curriculum vormgeven is in Vlaanderen een complex proces dat meestal resulteert in een samenspel van minimumdoelen, leerplannen en schoolboeken. Toch kunnen we uit de buitenlandse voorbeelden leering trekking. Laat ons leren van die goede voorbeelden met het oog op het vormgeven van een coherent en sequentieel, dus kennisrijk

Het is de leerkracht die onderwijst. Dat gebeurt het best aan de hand van de meest effectieve didactiek

curriculum.

Te meer daar kiezen voor meer basis in rekenen, taal en wereldoriëntatie in het basisonderwijs op korte termijn ook andere dynamieken in werking zet. Schoolboeken, maar ook toetsen zullen er anders uitzien, de onderwijsinspectie kan anders focussen en de programma's van de lerarenopleidingen en het professionaliseringsaanbod zullen andere accenten leggen. Op die manier wordt de concretisering van het curriculum niet meer onbedoeld in de handen gelegd van educatieve uitgeverijen, die tot nu toe hun best deden om ondanks de mistige verwachtingen toch leermiddelen aan te bieden. Soms met wisselend succes.

LEERKRACHT VOOR DE KLAS

Niet alleen het wat is cruciaal, even belangrijk is *het hoe*. Dit is de taak van de leerkracht. Niemand kent beter de noden van de klas. De leerkracht is het best geplaatst om in te schatten welke ondersteuning een leerling nodig heeft. En het is de leerkracht die onderwijst. Dat gebeurt het best aan de hand van de meest effectieve en engagerende didactiek. De leerstof uitleggen in klasverband, leerlingen voordoen hoe het moet, leerlingen kennis en vaardigheden laten inoefenen tot beheersing: dat hoort geen onderwijstaboet te zijn.

Daar ligt ook de expertise van de leerkracht. Dat talent moet hij het meeste kunnen inzetten tijdens de schaarse tijd op school. Didactische keuzes die de interactietijd tussen leerkracht en leerling beperken, zouden eerder uitzondering dan regel mogen zijn.

Dat hoeft geen terugkeer te zijn naar louter klassikaal onderwijs. Maar vandaag geraken leerlingen al te snel verzeild in subgroepjes alerhande, vaak onder het mom van een geïndividualiseerde of activerende aanpak. De facto krijgen ze zo minder tijd om te leren van de leerkracht en de hele klasgroep.

Want ook dat inzicht is de laatste decennia wat op de achtergrond geraakt. Leerlingen leren direct en indirect ontzettend veel door elkaar te observeren. In een volledige klasgroep zien leerlingen bijvoorbeeld hoe medeleerlingen met de leerkracht redeneringen opbouwen of welke klassikale feedback ze krijgen bij bepaalde antwoorden. Dit alleen maar zien: ook hier zitten kansen tot leren, kansen die leerlingen worden ontnomen wanneer te snel gekozen wordt voor een geïndividualiseerde aanpak.

Laten we van deze twee wensen meer dan voornemens maken, maar ook een begin maken om ze daadwerkelijk te realiseren. Want waarschijnlijk zijn dit ook twee cruciale sleutels die kunnen leiden tot een echte herwaardering van het lerarenberoep; namelijk binnen heldere doelstellingen en verwachtingen de leerkracht haar of zijn job laten doen.

Artificiële intelligentie

Jurgen Masure
is auteur van *Mens voorbij markt: een nieuwe economie in tijden van klimaatverandering*.

Hoe blijven we onszelf in de wereld van morgen?

Wat maakt ons eigenlijk mens? Dit is zo'n vraag die weer helemaal hip is, dankzij al de laatste AI-ontwikkelingen. Tegenwoordig kunnen computers teksten schrijven, doen alsof ze de grote filosoof zijn, sommige maken en ja zelfs tekenen. Dus tja, wat hebben wij als mens nog meer in onze mars? Wat maakt ons juist mens? Vanaf het moment dat onze voorouders nog in donkere grotten zaten te klungelen met vuurstenen, zijn we al bezig met deze vraag.

Hoe gek het ook klinkt, AI biedt ons daarin een interessante paradox: technologie kan juist zo precies en machinaal zijn, dat het ons helpt te begrijpen hoe bijzonder wij als mensen zijn. Net omdat we zo lomp zijn. Maar ook emotioneel, liefelijk en creatief. Door te kijken naar wat robots kunnen en wij niet, zien we hoe goed we zijn in dingen als voelen, iets nieuws verzinnen, of gewoon genieten van de kleine dingen die het leven leuk maken. Dat gaat veel verder dan wat je in cijfertjes en data kunt uitdrukken.

Momenteel surfen we op de derde grote golf van AI. In 1956, met de Dartmouth Workshop, begon het AI-avontuur, dat een remonte kende in de jaren 80 en 90. En nu? Nu hebben we tools zoals ChatGPT die de boel opschudden, zoals de iPhone dat ooit ook deed. En dat zorgde de afgelopen jaren voor flink wat furore: van een wow-gevoel over wat er allemaal kan, tot stevige nachtmerries over wat, hoe en waar het mis kan gaan. En nog anderen stonden met verstomming te kijken van hoe snel het allemaal gaat.

Het is nog niet duidelijk wat de toekomst voor ons in petto heeft. In deze tijden van AI-gekte is hoe we onszelf zien - als mensen - essentieel. AI sinds we in de oertijd met stenen werktuigjes aan de slag gingen, tot aan de slimme koppen die penicilline uitvonden, hebben we altijd dingen bedacht om ons leven beter en langer te maken.

RUIMTEMILJARDAIRS

Dit hele vraagstuk over de rol van mens en techniek is daarbij niet alleen iets voor filosofen of om lekker over te mijmeren op een druilerige dag. Nee, het gaat ook over wie we echt zijn en wat we doen hier op deze prachtige groene planeet. Het handelt zelfs over hoe we passen in het enorme heelal. Kijk maar naar ruimtemiljardairs zoals Elon Musk en Jeff Bezos,

die niets liever willen dan ons de ruimte in knallen.

AI nodigt ons uit om over onze positie in het universum na te denken, een positie die we overigens al bezetten hier op aarde, met onze voeten stevig in de modder. Het opent onze ogen voor de ware integratie met de natuur. Dit nieuwe perspectief is bijzonder nuttig, zeker nu, omdat het ons handvatten biedt om complexe problemen zoals klimaatverandering aan te pakken. We zijn immers niet losgekoppeld van de natuur. Het is intrigerend om te overdenken in hoeverre AI kan bijdragen aan de versterking van onze relatie met de natuurlijke wereld. Zeker op de lange termijn.

En dat brengt ons bij een pitig raadsel en de hamvraag: wat gaat AI met ons doen en hoe gaan wij omgaan met AI? Worden we erdoor weggevaagd of schieten we ons juist naar de sterren, richting een soort digitaal walhalla? Dit is niet het moment om met de

Het is intrigerend om te overdenken in hoeverre AI kan bijdragen aan de versterking van onze relatie met de natuurlijke wereld

korte termijn bezig te zijn, vooral niet met al die spannende wereldwijd. Kijk naar de VS en China. Die doen niet zomaar een potje armworstelen om Taiwan. Daar draait het (ook) om de beste microchips. Die chips zijn broodnodig voor de AI-race. En als je dit allemaal gaat mixen met militaire hardware? Ja, dat is spelen met vuur. Het is toch stevig opletten met onze menselijke oorlogszucht.

Laten we dus voorzichtig zijn, maar niet vervallen in doemdenken. De manier waarop veranderingen zich voltrekken en hoe onze systemen eruit zullen zien, is en blijft een groot vraagteken. Zolang we slim en menselijk blijven in hoe we ermee omgaan, kunnen er toffe dingen gebeuren. *Let's keep it cool* en laten we AI vooral gebruiken om ons een handje te helpen, in plaats van dat we onszelf ermee in de vingers snijden. Want net dat is maar al te menselijk.